

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Глобалізація суспільних процесів та неперервна інформаційна змінність зумовлюють уведення людини у складну систему соціальних відносин, потребують від неї здатності до нестандартних і швидких рішень. Саме тому запровадження інноваційної освіти необхідне для подолання консерватизму в підходах до навчально-виховної діяльності вчителів та процесу мислення в навчальній діяльності учнів.

У Національній доктрині розвитку освіти передбачені завдання оновлення змісту освіти та навчально-виховного процесу. Серед них: "...постійне підвищення якості освіти", "упровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій", "доступність та ефективність освіти, підготовка молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві".

Під інноваційним розвитком освіти розуміють "комплекс створених і впроваджених організаційних та змістових нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи" [5, с.8]. Педагогічна технологія – "це суворо обгрунтована система педагогічних засобів, форм і методів, їх етапність, спрямованість на вирішення конкретних навчально-виховних завдань" [1]. Отже, інноваційні технології – це сукупність нововведених засобів, форм і методів, спрямованих на вирішення конкретних навчально-виховних завдань.

Нововведення в зміст навчально-виховного процесу початкової школи були спричинені технологіями вчених, серед яких: технологія розвивального навчання Д. Ельконіна, технологія особистісно-орієнтованого навчання О. Савченка, теорія колективного навчання Н. Бібік, технологія життєтворчого навчання І. Єрмакова, технологія психологічного управління Л. Карамушки, технології словникової роботи досліджувалися А. Богуш, М. Вашуленко, Т. Потоцькою, Н. Луцан, Н. Гавриш і т.ін. Натомість, використання інноваційних технологій при навчанні лексики молодших школярів експериментально не досліджувалося, що і спонукало нас до аналізу даної проблеми.

Мета статті – розкрити роль та зміст інноваційних технологій у збагаченні словникового запасу молодших школярів.

Сьогодення потребує розроблення принципів нових підходів до розвитку системи початкової школи. Одним із перших кроків до таких змін є запровадження нововведень у засоби, форми, методи та умови навчально-виховного процесу. Використання інноваційних технологій у навчанні лексики молодших школярів сприяє кращому засвоєнню, запам'ятовуванню та використанню дітьми слів у власному мовленні. Такий підхід передбачає не тільки використання інноваційних методів, прийомів, та засобів словникової роботи, а і творчий, нестандартний розвиток мовної особистості дитини.

До основних понять інноваційних технологій В. Химинець відносить наступні: нестандартні уроки; індивідуальну роботу; контроль та оцінку навчальних досягнень учнів; кабінетне, групове і додаткове навчання; факультативи за вибором учнів; проблемне навчання; запрошення на уроки вчених, діячів культури тощо; науковий експеримент при вивченні нового матеріалу; застосування досягнень техніки; нові підходи до формування навчальних планів [5].

Розглядаючи роль та основні поняття нововведень у навчально-виховному процесі початкової школи, ми поставили собі за мету випробувати їх у роботі над збагаченням мовлення молодших школярів. Обираючи контингент дітей, ми зупинилися на третьому класі, адже як зазначається в програмі для початкової школи, саме цей період "є особливим щодо змісту й організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках рідної мови...", "третьокласники засвоюють найважливіші правила української літературної вимови і грамотного письма на дещо вищому рівні узагальнення знань і вмінь, порівняно з 2 класом, вивчають розділи "Речення", "Лексичне значення слова", вчать користуватися орфографічним, тлумачним, перекладним та іншими словниками".

Вправи та завдання для дітей розроблялися нами з урахуванням вихідних положень у методиці опрацювання лексичного матеріалу – принципів, напрямів та типів тлумачення лексичного значення слів.

Добираючи вправи та ігрові завдання для дітей, ми опиралися на наступні принципи:

1. Екстралінгвістичний принцип, відповідно до якого нами використовувалась ілюстративна та предметна наочність під час організації спостережень учнів за словами з конкретним значенням.

2. Лексико-граматичний, який полягав у зіставленні лексичних і граматичних значень слова і вимагав розкриття суті багатьох лексичних явищ.

3. Діахронічний або історичний принцип, який передбачав вибір слів для засвоєння учнів саме із шару власне української лексики.

4. Принцип культуровідповідності сприяв прилученню школярів до витоків народної культури шляхом ознайомлення зі словами-символами, словами, які озаичають з українськими звичаями, традиціями.

Нами враховувалися такі напрями в роботі над вивченням лексичних понять:

- лексичний аналіз художніх текстів: виявлення незнайомих слів, уточнення відтінків окремих слів, виявлення слів, ужитих у переносному значенні тощо;
- пояснення значення слів шляхом використання різних способів: показ предмета чи дії, демонстрація малюнка, слайда із зображенням предметів, назви яких є новими для дитини, добір синонімів, антонімів тощо;
- використання завдань на добір слів із певним значенням: дібрати з поданого синонімічного ряду потрібні за змістом речення іменники, дібрати прикметники з переносним значенням для опису предметів тощо;

- уведення поданих або самостійно дібраних лексем у власне мовлення школярів: складання речень і текстів за опорними словами, заміни слів у реченнях відповідними синонімами чи антонімами тощо [3].

Що стосується типів тлумачення слів, то А. Каніщенко виділяє такі з них:

- логічний тип, при якому лексичне значення пояснюється віднесенням слова до роду і виявлення видових ознак;
- описовий тип, при якому лексичне значення слів пояснюється через опис особливостей, не посилаючись ні на структуру слова, ні на родові та видові особливості;

- лінгвістичний тип [2].

Нами запропоновано три блоки вправ та завдань у роботі над збагаченням словникового запасу молодших школярів:

- вправи на ознайомлення з невідомими словами,
- вправи на виявлення активного та пасивного словника дитини,
- вправи на вміння використовувати слова у власному мовленні.

В основу такого поділу нами покладено процес оволодіння дітьми навчальним матеріалом.

Слова, які ми обрали для засвоєння дітьми, не входять у програмовий список слів для учнів третього класу, вимову і написання яких слід запам'ятати. Однак, на наш погляд, вивчення цих слів є обов'язковим, адже вони складають шар лексики, яка відображає культуру українського народу, що сприяє не тільки патріотичному вихованню і любові до рідної мови, але й бажанню використовувати її у власному мовленні.

Обираючи інноваційні технології для словникової роботи в початковій школі, ми зупинились більш детально на інтерактивних та ігрових технологіях.

Так, інтерактивні вправи містили:

- інструктування, під час якого повідомлялися учням мета та зміст вправи;
- підготовка до проведення вправи (об'єднання дітей у групи, розподіл ролей, технічна підготовка);
- виконання завдання (максимальне виконання вправи самостійно, при необхідності – допомога вчителя);
- презентація результатів виконаної вправи
- аналіз учнями власних результатів.

Використання ігрових технологій сприяли ефективному керуванню навчальним процесом, активній участі учнів у виконанні завдань. Ігри розвивають пізнавальний інтерес, активізують розумову діяльність. Під час гри учні краще засвоювали невідомі слова, використовували їх при складанні речень, казок. Рольова гра вимагала від дітей прийняття конкретних рішень у проблемній ситуації в межах ролі. Кожна гра мала чітко розроблений сценарій, головну частину якою необхідно було доопрацювати учням.

І блок – вправи на ознайомлення з невідомими словами.

Мета: ознайомити дітей із вимовою та написанням невідомих раніше слів.

1. Ознайомлення з новими словами за допомогою розгадування кросвордів ("Словниковий будинок"), ребусів ("Приховані слова"), загадок ("Назви невідомих тварин та рослин").

2. Ознайомлення з правильною вимовою слів (вимова учнями слів у формі гри "Словниковий ланцюжок").

3. Пояснення вчителем етимологічного та лексичного значення слів за допомогою вправи "Довідкове бюро".

4. Ознайомлення зі словами-символами (колективна вправа на відгадування символічного значення слів).

II блок – вправи на виявлення активного та пасивного словника дітей.

Мета: розкрити активний та пасивний словник дітей, формувати вміння розуміти лексичне значення слів.

1. Гра "Іноземці".

Дитині пропонується така інструкція:

- *Уяви собі, що ти зустрівся (зустрілася) з іноземцем, людиною з іншої країни, яка погано розуміє українську мову. І ось вона попросила тебе пояснити, що означає слово "...".*

Дитина дає відповідь у вербальній формі, але якщо вона не може цього зробити, то її просять показати предмет, вказати значення слова за допомогою жестів, рухів або намалювати те, що вона розуміє під цим поняттям.

Слова для гри: вишиванка, калач, коліска, намисто, жупан, скриня, макітра, козак.

2. Малюнок диктант.

Учитель демонструє картку-малюнок, діти називають зображений предмет і записують у зошит.

Малюнки для диктанту: криниця, глечик, куманець, цебер.

3. Художньо-творча вправа

Учитель демонструє дітям картки-слова.

А. Діти малюють предмети, назви яких вказуються на картках. (пасивний словник).

Б. Діти складають казку, використовуючи назви намальованих предметів (активний словник).

Слова для карток: намисто, жупан, бандура, козак, мальва, коліска.

4. Гра "Дім рослин та дім тварин".

Дітям пропонується така інструкція:

- *У мене на столі знаходяться картки, на яких зображені рослини та тварини. Однак, які це рослини і тварини, ви дізнаєтесь, розгадуючи загадки.*

Після кожної розгадки ви повинні поселити рослину чи тварину в один із будиночків, які намальовані на дошці ("Дім рослин" та "Дім тварин").

Діти повинні відгадати загадки про рослини і тварин, а також правильно згрупувати рослини та тварини.

III блок - вправи на вміння використовувати слова у власному мовленні.

Мета: формувати в учнів уміння розрізняти лексичне значення слів та використовувати їх у продукуванні власного мовлення.

1. Конкурс на найкраще речення.

Діти повинні скласти речення вживаючи такі слова: *гопак, вишиванка, піч.*

2. Гра "Опиши предмет".

Діти повинні пояснити значення і описати такі предмети: *паланиця, кобза, айстра.*

3. Гра "Казка ланцюжком".

Діти складають казку, використовуючи слова: *плай, криниця, ялиця, чабан, хаща, сарна.* Кожна дитина придумує по одному реченню.

4. Гра "Впізнання рідних слів".

Дітям пропонується така інструкція:

- *Уявіть собі, що всі слова – живі. І ось вони почали подорожувати цілим світом. Українські слова відправились до Америки, російські – в Аргентину. Але, на жаль, дороги назад вони не запам'ятали. Ми повинні їм допомогти. Ось у цьому кошику нам принесли слова, які вже знайшли. Але справа в тому, що тут не тільки наші слова, але й іноземні, то ми повинні вибрати з-поміж усіх тільки українські.*

Слова у кошику: *вареники, зонти, пірог, роголик, круасан, ровер, люлька, місяць, луна, смакувати, смерека, мальш, плахта, очі, журавлина.*

Висновок. Отже, використання інтерактивних вправ та ролевих ігор сприяє збагаченню словникового запасу молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бондаренко Н.В.* Педагогічні технології / Н.В. Бондаренко // Гуманітарні технології. – Київ, 1994. – С. 30-59.
2. *Каніщенко А. П.* Система роботи над розумінням тексту у початковій школі / А. П. Каніщенко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 96 с.
3. *Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [за наук. ред. М. С. Васьунка]. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 364 с.*
4. *Химинець В. В.* Інновації в сучасній школі / В.В. Химинець. – Ужгород, 2004. – 168 с.
5. *Химинець В. В.* Інновації в початковій школі / В. В. Химинець, М. Ю. Кірик. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 312 с.

Подано до редакції 19.05.10

РЕЗЮМЕ

У статті аналізуються сучасні інноваційні технології (ігрові та інтерактивні), які впроваджуються на уроках української мови в початковій школі, а також пропонуються блоки вправ для збагачення словникового запасу молодших школярів.

Ключові слова: інноваційний розвиток освіти, педагогічна технологія, інноваційні технології.

А.Н. Максимчук

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ СЛОВАРНОЙ РАБОТЫ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ РЕЗЮМЕ

В статье анализируются современные инновационные технологии (игровые и интерактивные), которые внедряются на уроках украинского языка в начальной школе, а также предлагаются блоки упражнений для обогащения словарного запаса младших школьников.

Ключевые слова: инновационное развитие образования, педагогическая технология, инновационные технологии.

G.M. Maksimchuk

USING INNOVATIONAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF VOCABULARY WORK AT PRIMARY SCHOOL SUMMARY

The article analyzes some modern innovational technologies (games and interactive methods) which are introduced into the Ukrainian language lessons at primary school; suggests some sets of exercises to enrich vocabulary of primary school pupils.

Keywords: innovational development of education, pedagogical technology, innovational technologies.